

DOI: 10.60940/Haide2023.12.13

PILAR GARCÍA SEDAS

Investigadora independent

pgsedas@gmail.com

JOC DE CARTES. CORRESPONDÈNCIA ENTRE JOAN MARAGALL I JOAN PÉREZ-JORBA, AMB LA MEDIACIÓ D'ALFONS MASERAS

GAME OF LETTERS. CORRESPONDENCE BETWEEN JOAN MARAGALL AND JOAN PÉREZ-JORBA, WITH MEDIATION PERFORMED BY ALFONS MASERAS

Resum:

Aquest article recull la relació entre Joan Maragall i Joan Pérez-Jorba a partir de la correspondència conservada (1902-1911) i dels textos que s'hi relacionen. Les cartes són el testimoni de l'admiració mútua que tots dos es professen tot i els buits temporals que presenta l'aplec conformat per setze documents, entre cartes, postals i targetes. Aquesta correspondència va lligada a la recepció crítica que Pérez-Jorba va fer de l'obra maragalliana a la premsa catalana; un conjunt de textos que van merèixer el reconeixement per part de Maragall com resta explícit en les cartes adreçades al crític. En aquesta relació, s'introdueix la mediació exercida per Alfons Maseras, figura cabdal en la trajectòria intel·lectual de Pérez-Jorba. Finalment, s'ha cregut adient aportar-hi algunes de les fites que es produeixen abans del període epistolar.

Paraules clau: Joan Maragall — Joan Pérez-Jorba — Alfons Maseras — Modernisme — recepció literària

Abstract:

This article describes the relationship between Joan Maragall and Joan Pérez-Jorba, based on the preserved correspondence (1902-1911) and the texts related to it. The letters bear witness to the mutual admiration that both characters professed for each other, despite the time gaps in the whole set, made up of sixteen documents, including letters and postcards. This correspondence is linked to Pérez-Jorba's critique of Maragall's work in the Catalan newspapers. It is a collection of texts that deserved Maragall's recognition, as is explicit in the letters he wrote to the critic. In this account, the mediation performed by Alfons Maseras, an essential figure in Pérez-Jorba's intellectual trajectory, is introduced. We have also thought it appropriate to provide some of the milestones that occurred prior to the epistolary period.

Key words: Joan Maragall — Joan Pérez-Jorba — Alfons Maseras — Modernism — literary reception

L'intercanvi epistolar entre Joan Maragall i Joan Pérez-Jorba consta d'un total de setze documents, entre cartes i postals, escrits entre 1902 i 1911. Set de Maragall a Pérez-Jorba i nou en l'altra direcció. Totes es conserven a l'Arxiu Joan Maragall (Biblioteca de Catalunya) i són consultables en línia, tant els originals com la seva transcripció a partir de l'eina «Transcriu-me» gestionada per la Biblioteca de Catalunya. Les cartes a Joan Pérez-Jorba han estat recollides a OC I, llevat de dues postals, del 1907 i 1911, i d'una targeta del 16 de novembre de 1908.

L'estudi més complet que pren com a suport la correspondència entre Pérez-Jorba i Joan Maragall el presenta la tesi doctoral d'Ignasi Moreta i el llibre que se'n deriva. No obstant això, la carta de Maragall, del 14 d'abril de 1911, ha estat molt referenciada per diferents especialistes en la seva obra, com Arthur Terry, Joan-Lluís Marfany en l'estudi introductori que precedeix l'edició d'*El comte Arnau*, Lluís Quintana (*La veu*); Glòria Casals, a l'edició crítica de *Poesia*, i Jordi Castellanos («Joan Maragall»).

En el nostre cas, la intenció és d'aplegar per primera vegada tot el conjunt epistolar conservat.¹ Les cartes es presenten numerades i ordenades cronològicament a l'Apèndix, amb la finalitat que el lector les pugui identificar.

Antecedents

Tota l'obra periodística de Joan Pérez-Jorba (1878-1928) durant les acaballes del segle XIX i començaments del XX es concreta en diferents línies d'actuació; des del punt de vista estètic, en l'enlluernament per la producció literària europea; conceptualment, en la defensa de la independència de la crítica i de l'artista i la mitificació de l'art; des de l'òptica ideològica en la implementació del regeneracionisme, el vitalisme i la codificació i modernització de la llengua catalana.

De formació autodidàctica i aliè a la classe burgesa durant els anys de joventut, Pérez-Jorba esdevé un testimoni directe del desastre colonial i la crisi del 98, arran de la qual a resposta a la decadència finisecular el fa arrencar-se en la línia de pensament que havia absorbit de l'escola de *L'Avenç*, que dissenyà un projecte de modernització cultural d'arrels regeneracionistes. Pere Coromines en dona la clau quan diu que: «A *L'Avenç* –sota la presidència de Massó i Torrents i de Casas-Carbó–, es reunien en aquella època, Joan Maragall, Alexandre Cortada, Jaume Brossa, Pompeu Fabra, Ignasi Iglésias, Pérez-Jorba i altres escriptors» (*Els anys*, 28).

Tot i que no va col·laborar en la revista esmentada, els seus records el situen al voltant de la redacció d'aquesta publicació i corroboren el pes que la tasca intel·lectual sorgida de les seves planes va exercir en la seva formació i trajectòria intel·lectual. A partir de 1896, any del seu debut com a crític en diferents publicacions modernistes, es constata que la seva producció neix dels ideals marcats per aquella revista pionera que va fixar les bases del moviment modernista a Catalunya.

L'activitat pública i la més significativa del seu debut en el món del periodisme fou el conreu de la crítica literària a *La Nova Catalunya* amb les «Notes sobre el moviment intel·lectual de fora». A les planes d'aquesta revista fundada per Cosme Vidal –més conegut com Joan Aladern– va manifestar la seva adhesió al Modernisme amb «Un article sobre Modernisme», publicat en dues parts al novembre de

¹ Aquest text és fruit de la meua recerca *Joan Pérez-Jorba: cronista, «passeur» i poeta en les avantguardes catalana i francesa*, Departament d'Humanitats, Universitat Pompeu Fabra, 2022. El meu agraïment als avaluadors anònims per les seves aportacions, i als editors de la revista per l'oportunitat de publicar-lo.

1896. Aquesta producció articulística li va atorgar un cert prestigi com a crític i, així ho expressà Joan Maragall en una carta del 20 de desembre de 1896 adreçada al «patriarca intel·lectual» alcoverenc:

Estimat Vidal:

He rebut la visita d'en Pérez-Jorba i la vostra carta. [...]

En Pérez-Jorba és un xicot molt trempat a qui ja havia vist alguna vegada a *L'Avenç*. En la *Nova Catalunya* vos hi escriu coses de literat de debò. Jove com és, val ja moltíssim, i té més nas que molts que passen per literats fets. M'he descuidat de preguntar-li les senyes del seu domicili a Barcelona per lo que pogués convenir. Les sabeu vós? (OC I 1161-1162).

Quan Maragall envia aquesta observació, Pérez-Jorba només té divuit anys. *L'Avenç* havia plegat l'any 1893, per tant l'autor de *Visions & Cants*, si la memòria no el traeix, va conèixer un Pérez-Jorba adolescent amb tan sols quinze anys. Un Pérez-Jorba que ja instal·lat a París uns quants anys després d'aquelles trobades a la redacció de *L'Avenç*, encara li confessa, en carta del 19 d'octubre de 1902: «fins m'ha paregut que m'he acostat més encara a vostè, per qui sentia, en la meua adolescència, una admiració inexplicable, que ara s'ha traduït en una comprensió més clara, deixant-me'l apreciar millor».

Al bell mig de l'eclosió modernista, és força significativa la participació de Pérez-Jorba en el V Certamen Científic i Literari de Granollers celebrat l'any 1896 sota la presidència de Santiago Rusiñol, amb un Jurat integrat per Joan Maragall, Raimon Casellas i Josep Puig i Cadafalch, entre altres (Casacuberta, *Santiago Rusiñol* 173-179). Com a intel·lectual, Pérez-Jorba se sentia portaveu dels valors ètics i culturals que havien de construir la nova societat amb un discurs que articula a través del binomi decadència-regeneració en què apel·lava a la funció messiànica de l'artista. En el seu article «Corifeos del Modernismo», signat Pérez y Jorba —encara no havia incorporat el guionet als seus cognoms— publicat al monogràfic que *La Enciclopèdica* de Granollers va dedicar a l'esdeveniment, prenia com a models l'obra de Joan Maragall, Emili Guanyabéns i Claudi Planas i Font com a creadors d'un nou missatge.

Aquest és el primer text de Pérez-Jorba que destaca l'aportació de l'obra de Maragall en la construcció d'una cultura nacional. Amb un intent d'aplicar «la independència de la crítica» defensada per Jaume Brossa a les planes de *L'Avenç*, Pérez-Jorba escriu una crònica en què pren una certa distància si bé deixa traslluir el regust d'un jove militant modernista.

Disculpeu l'extensa cita, però és que Pérez-Jorba aconsegueix de plasmar la significació del poeta fins aquell moment i, el viratge que aquest va infondre al Modernisme:

No hace muchos años que Maragall no era todavía conocido como poeta, a pesar de que su edad creo que fluctúa entre los 33 y 35 años. Se mostró por primera vez al público como inteligente redactor y articulista del *Diario de Barcelona*, y más tarde aparecieron unas notabilísimas traducciones suyas, en verso, de Goethe que llamaron mucho la atención de los lectores de aquella revista. De él, hace, tres años, habló con gran encomio el

malogrado Ixart en una crítica sobre literatura catalana, publicada per *El Imparcial*, mentando en ella, de paso, el tomo de poesías que acababa de dar a la estampa el joven poeta José Aladern. Se consideraba, pues, a Maragall únicamente como un joven aventajado que traducía Goethe a la perfección. Al empezar el año 1895 dio a la luz pública su tomo de *Poesías* que tanta sorpresa causó y que tanto renombre le ha dado. Su aparición, en las letras catalanas, se señaló como un verdadero acontecimiento, atribuyéndole una transcendencia, porque con él aparecía un poeta *modernista*; y cuenta que entonces, y aún ahora, ser modernista era como pasar plaza de alucinado, extravagante y demoníaco y entre la gente indocta modernista era motivo de chacota, especialmente cuando se trataba de los cuadros de los impresionistas. Cuando se hubo leído a Maragall se comprendió que era un poeta de verdad, si bien, entonces, algo rudo en la forma. Es un poeta de temperamento original que se refleja intensamente en sus poesías; es viril y enérgico, en todos sus cuadros, entenebrecido a veces por cierto tinte de tristeza que se dibuja en el fondo; siente con entusiasmo y fuerza, traduce sus sentimientos con una sobriedad y energía pasmosas y en catalán puro y nuevo. Es acalorado y nervioso en sus estrofas amorosas, en las que hay mucho fuego, entreverado de refinamientos eróticos, rasgo de un sensualismo amortiguado y reflexivo, como de poeta que comprende las pasiones de la vida. ¡Comprender la vida! Es subjetivo, profundo y a ratos es un místico asombrado por el misterio, que entrevé, como en «Els goigs de la Verge de Núria». Tiene mucho de Goethe, al que ha leído y traducido mucho, guarda algunos puntos de contacto con el alma de Baudelaire y de la sencillez de un Ausias March. Se comprende que rumia siempre el arte y la vida, pues todo lo que él produce pasma y revela que es el primer poeta modernista de Cataluña. Ha publicado aisladas muchas otras poesías, entre las cuales se cuentan la hermosa «Sardana», premiada en los Juegos Florales, «Entre dos Ilustres», «Les roses» y el hermoso «Cant de Novembre» que viene a ser como la síntesis del alma del joven moderno. Al celebrar sus esponsales con la que es hoy su esposa publicó un tomito de poesías, que no hemos visto, y con el cual obsequió a los amigos. («Corifeos» 11-12)²

Tres anys després Pérez-Jorba i Maragall van compartir tasca intel·lectual a les planes de *Catalònia* (1898-1900), hereva de *L'Avenç* en alguns plantejaments. En els seus escrits crida l'atenció aquesta insistència de recordar i assenyalar la importància de *L'Avenç* i ometre *Catalònia*, la revista que el va consolidar com un dels mediadors més prolífics a Catalunya de la cultura europea de l'època. El tancament de la segona publicació coincideix amb una breu estada seva a Madrid i, amb la decisió de marxar a París.

Fos com fos en aquesta publicació el jove escriptor va consolidar-se com a crític literari amb la introducció receptiva del simbolisme i les seves derivacions. Els punts de coincidència amb Maragall van ser «la condemna de l'obscuritat intel·lectualista de Mallarmé, la defensa de Verhaeren o de D'Annunzio i, sobretot, de la filosofia nietzschiana», com destaca Jordi Castellanos («Joan Maragall» 64), que també el situa com un dels joves intel·lectuals que freqüentà el domicili del poeta a Sant Gervasi. En carta del 22 de juliol de 1905, Maragall s'enyora de les estones compartides: «Que m'alegraria de tornar-lo a veure i renovar aquelles animades converses sobre totes les coses d'aquest món i de l'altre, que també

2 El text al·ludit de Josep Ixart, «Literatura catalana. Poesías y prosas», va sortir en dues parts. La primera traça un panorama general de la poesia catalana. Sobre el recull *Sacramental*, de Josep Aladern, Ixart feia una crítica molt dura; qualificava el reusenc de «obrero anarquista» i els seus versos de «rudísimos y contrahechos». La segona part, publicada el 4 de setembre de 1893, ens ofereix un article elogiós sobre el Maragall traductor de Goethe i el poeta adscrit al «verisme poètic» seguint l'estela de *L'Avenç*.

és aquest!». Fins i tot, cinc després, en carta del 20 d'abril del 1910, li expressa el desig de compartir la lectura de l'*Elogi de la Poesia*, per esvaïr les discordances: «em faig la il·lusió que el dissentiment es resoldria només amb què poguéssim rellegir els llibres tots dos plegats, fent-nos observacions mútues».

Durant el sojorn a Madrid, Pérez-Jorba col·laborarà en l'edició castellana de la revista *Pèl & Ploma* (Jammes 87-112); hi dedicarà un segon text a Maragall, en concret, a *Visions & Cants*. El text s'obre amb la refermança del paper que *L'Avenç* significà en la modernització de la cultura catalana i reconeix el treball dels seus ideòlegs en la reformulació d'una cultura nacional oberta al món:

Cuando Perés, Brossa, Cortada y Maragall prestaron su colaboración a la revista *L'Avenç*, penetró en la literatura catalana el aire de la vida moderna. El trabajo de aquellos escritores, poco alabado, consistió en dirigir nuestro espíritu hacia el movimiento intelectual y literario de las naciones más cultas, sin tratar, empero, de esclavizarlo en sus manifestaciones presentes. («*Visions & Cants*» 8-9).

En la ressenya del poemari –força exhaustiva– reprèn les mateixes valoracions que havia expressat en el seu article de *La Enciclopèdica*. Es deté en l'anàlisi de les dues parts del llibre amb detall i, particularment, esmenta els poemes que més exemplifiquen la poètica de l'autor (Bou, *Joan Maragall*). No se n'està de reconèixer que «de todos los elementos de *L'Avenç*, Maragall ha sido el que ha dado frutos más sazonados, poéticamente». Seguidament confirma que Maragall, al tombant de segle, ja era un referent indiscutible:

Cuando en 1895 apareció su volumen *Poesies*, se vio palmariamente que la poética catalana iba a tomar una seria dirección de humanidad. Y como que las composiciones eran pedazos de su propia vida, informada por un profundo sentido general, el poeta vino en realidad a cumplir semejante misión. (9)

De París estant, en un article en què elogiava *Escrits* d'Ernest Vendrell a *El Poble Català*, tornarà a insistir, novament, en el paper clau que exercí la revista en la construcció de la cultura catalana. També ens dona les pautes del pòsit intel·lectual que va representar en les seves línies d'actuació durant els anys de militància modernista; en aquesta insistència, no oblida Joan Maragall –que ja havia mort–, amb una clara voluntat de reivindicar la significació del poeta i tot un estol d'escriptors que havien forjat la modernització de la cultura catalana. La vindicació d'un programa cultural, d'un temps, que l'any 1912, tenia enfront el cànon consolidat pel Noucentisme:

L'Avenç fou una de les primeres revistes, si no la primera, que s'ocupà a Catalunya i a Espanya, dels filòsofs, sociòlegs, poetes, dramaturgs i músics més avançats d'Europa. Va fer conèixer fragments de l'*Also sprach Zarathustra* de Nietzsche, abans que aquesta obra cabdal fos traduïda a França. Va ésser l'importador d'en Maeterlinck a Espanya. Va ser el propagador dels principals poetes simbolistes. Fou també el representant més conscient de l'esperit dels drames d'Ibsen. La independència absoluta en l'art i en el pensament fou el seu credo; art eixint de les profunditats de la consciència humana; pensament nat en l'estudi dels fenòmens de la vida.

El nucli de *L'Avenç* es composava d'un important estol de joves, la majoria dels quals són encara vivents i els desitgem que tinguin llarga vida. Els principals eren en Pompeius Gener, en Maragall, en Morera, en

Coromines, en Brossa, en Massó i Torrents, en Casas i Carbó, en Cortada, en Rusiñol, en Fabra, l'Hurtado, en Vendrell, en Montoliu, etc. Se llançaren a absorbir i difondre l'esperit modern europeu, arribant a la corba més alta de cultura que de molt temps ençà s'hagi descrit a Catalunya. («Llegint *Escrits*»)

Sota «l'atmosfera caldejada de París»

Pels volts de l'any 1901, Pérez-Jorba decideix anar a París. El viatge coincideix amb l'enlluernament que la capital francesa desvetllà al tombant de segle en escriptors i artistes, alguns dels quals eren molt propers al seu cercle, com, per exemple, Pompeu Gener, Eduard Marquina, Alfons Maseras, Joan Puig i Ferrer, Xavier de Zengotita, Santiago Rusiñol, Pere Ynglada, Ismael Smith, Miquel Utrillo i Ramon Casas.

L'epistolari s'obre amb una llarga carta de Pérez-Jorba, datada el 20 de setembre de 1902, que constitueix el testimoni més directe sobre els primers temps a la capital francesa. El crític expressa la mitificació de París en clau modernista empeltada d'un vitalisme centrat a l'entorn del verb «viure» amb expressions com «vivint», «culte a la vida» o anàlogues a la vida com quan diu: «s'hi respira perfum de civilització». Pérez-Jorba, però, no defuig de baixar a la realitat quotidiana en què s'imposen les dificultats per sobreviure malgrat haver trobat una feina fixa com a traductor a la secció castellana de la prestigiosa editorial francesa Garnier Hermanos:

Quantes vegades, d'ençà que soc a París, he volgut escriure-li i m'ha mancat el temps per a fer-ho amb calma! Fins ara mateix ho tinc de fer a correuita.

Li hauria volgut parlar de les transformacions que s'operen en l'esperit d'un en una terra com aquesta. El llevat que hi portem de la nostra es pasta aquí més de pressa i es trempa en un forn més ardent, no sabent un, de primer antuvi [sic], si li farà be o li farà mal a la fi.

De totes maneres, si s'adquireix aquí un sentit més positiu de la vida, que ens disposa per lluites amb braó i desitjar amb força la victòria, no s'hi perd tampoc gens la facultat de veure l'hermosura imponderable de moltes coses, sinó que aquella s'eixampla encara davant dels ulls, fent que l'esperit en gosi dolçament, serenament, si ja no l'admira ni el deixen atemorit. El regne exterior s'harmonisa amb el regne interior, i la vida pròpia ix més preuada d'aqueixa harmonia. [...] Lo millor de París és que un no hi sent mai la vanitat de viure i s'hi respira un veritable perfum de civilització. Aquí es comença a saber, col·lectivament, lo que és aquesta. I si s'hi professa un culte a la vida, no és pas amb paraules, sinó vivint. L'existència es fa tan bonica i tan intensa com se pot. Ja comprendrà vostè que en una carta a gran velocitat no puc donar-li impressions completes i ben raonades d'aquí; però li en dic quelcom i pot ser-me grat, quant menys, de la bona intenció. [...] En quant a mi, només faig que covar, ara com ara. Estic empleat a la casa editora Garnier frères, en la que desempenyo el càrrec de director literari de la secció espanyola. Com a prova petita de lo que al començament vaig fer-hi, li envio una traducció castellana d'en Dickens. Ja comprendrà vostè que no la vaig fer per a envanir-me'n. Amb tot, per qüestions relacionades amb el pa de cada dia.

La novel·la de l'escriptor anglès al·ludida a la carta, *Tiempos difíciles*, es conserva a l'Arxiu Joan Maragall, amb la dedicatòria autògrafa següent: «A l'estimat amic Joan Maragall, amb l'admiració literària i respecte del traductor. París el 17 de setembre de 1902».

La resposta de Maragall no es feu esperar; en carta del 25 de setembre de 1902, el poeta ens acosta a la personalitat del crític: «La seva carta m'ha dat molta alegria perquè veig que viu a París la vida intensa que convenia al seu esperit inquiet, i que ha pogut situar-la amb permanència i en el treball que és el contrast necessari al veritable goig de viure». Sobre la petició de Pérez-Jorba, Maragall va respondre amablement amb la inclusió al *Diario de Barcelona*, el 25 de setembre de 1902, de la nota següent:

Hemos recibido un ejemplar de la biblioteca de los novelistas que, bien editada, publica en lengua castellana la casa Garnier hermanos, de París. El ejemplar que tenemos a la vista es la novela de Dickens *Tiempos difíciles*, magistralmente traducida al español por el literato catalán Don Juan Pérez-Jorba que actualmente desempeña el cargo de jefe de la sección de traducciones españolas en dicha casa editorial parisiense. Es, pues, la obra edición recomendable por todos conceptos. (OC I 1010)

Aquesta carta de setembre, adreçada a Pérez-Jorba, té una especial rellevància ja que el poeta dona les pautes de com es va gestant la segona part del Comte Arnau i alhora palesa una gran complicitat amb el seu interlocutor: «De poesia, el Comte l'Arnau segueix corrent i de tant en tant se m'apareix en nova visió: quan pugui dir-ne una de ben plena, vostè no serà pas dels últims en saber-la, perquè és dels qui em poden ajudar a fer-me-la més clara».

Tot seguit, en carta del 19 d'octubre de 1902, Pérez-Jorba informa a Maragall que possiblement esdevindrà col·laborador de *L'Humanité Nouvelle*. En aquesta publicació s'ocupà de la secció esporàdica «Lettres catalanes» o «Lettres spagnoles». És probable que tingués la intenció de parlar de Maragall, però dissortadament no hem localitzat cap text amb la seva signatura que parli del poeta en la publicació esmentada.

D'acord amb la correspondència conservada, haurem d'esperar a l'estiu de 1905 perquè el diàleg es reprengui en una carta de Maragall, del 22 de juliol de 1905, en què li referencia la seva tasca periodística, en concret, el seu abandonament del *Diario de Barcelona* i el seu retorn al rotatiu, ara dirigit per Miquel dels Sants Oliver. Entre els anys 1905 i 1909, la correspondència es limita a la tramesa d'algunes targetes postals amicals. Aquest període coincideix amb un Pérez-Jorba que sobreviu de les cròniques periodístiques a *Las Noticias*, *La Revista Blanca*, *El Globo* o *El Liberal*, de Madrid, encapçalades amb els títols «Cháchara parisiense» o «Crónica parisiense», unes columnes adreçades a plasmar la superficialitat de la vida urbana de la capital francesa. Un període en què el mateix crític parlarà d'una «rovellada ploma» («Tanda (1)»).

La interlocució més substancial entre tots dos la conformen les cartes emeses entre 1910 i 1911. Es dona la circumstància que el retorn de Pérez-Jorba al periodisme vinculat a la cultura del país, coincideix amb el nomenament, l'any 1910, de Pere Coromines com a director d'*El Poble Català*, en substitució de Francesc Rodon. És possible que el seu amic de joventut considerés adient el nomenament de Pérez-Jorba com a col·laborador destacat a París, càrrec que ocupà fins al tancament del rotatiu l'any 1918, sota la direcció d'Ignasi Rivera i Rovira. L'ingrés a *El Poble Català*, transformat en diari des del 1906, va reforçar els seus vincles amb la cultura nadiua, després d'una absència en els mitjans del país;

un període de silenci intel·lectual bastit per la recerca del seu arrelament a París, per la consolidació professional i l'estabilitat familiar (muller i fills francesos). Altrament, s'ha de tenir en compte que l'edició de «La Plana Literària» del diari va patir una davallada arran de la Setmana Tràgica.

El seu retorn al periodisme català es va fer efectiu, concretament, al mes de març del 1910, quan el seu amic Alfons Maseras —instal·lat a París des del 1910— donava a conèixer mitjançant una carta oberta una conversa mantinguda amb Pérez-Jorba a la capital francesa: «En els darrers dies del passat febrer, en un cafè del Boulevard dels Caputxins, vaig tenir una llarga sentada amb el meu amic, l'excel·lent crític literari català Joan Pérez Jorba, sobre la nostra literatura» («Al marge»).

Maseras encara anava més enllà i, en un clar joc dialèctic i de complicitat amb el lector, reproduïx el diàleg epistolar mantingut amb Pérez-Jorba sobre Joan Maragall: «Fruit d'aquesta conversa, rebo ara una amable lletra en la qual me parla de l'*Elogi de la Poesia*, d'en Maragall». A través de la intertextualitat, el seu amic té l'objectiu de proposar-li una relectura del poeta oberta als lectors catalans, contra la campanya de rebuig cap al poeta arran de la implantació noucentista:

En Pérez Jorba m'escriu: «En *Elogi de la Poesia*, de forma visiblement nietzschiana, pel modo d'expressar les idees amb passió i a copia de repetició, en Maragall ens ve a fer l'apologia més que d'ordenada teoria, de la seva manera de concebre i produir». Me diu en Pérez Jorba: «La intensitat de l'emoció no està pas lligada estretament amb la força de l'expressió; sovint aquella ens trenca la paraula, ens fa balbucejar. Jo arribo a pensar que en Maragall confon emoció amb inspiració; en tot cas, me hauria plagut oir-li dir que l'emoció, experimentada passivament i aliada a la inspiració contribueix a l'adveniment del gran poeta, o del veritable poeta».

L'obra poètica d'en Maragall, m'escriu encara en Pérez Jorba, «no deixa de contenir or del més pur, com a resultat immediat —vet aquí el seu nexa filosòfic— té la guspira de la inspiració». Amic Pérez Jorba, per la bellesa dels versos d'en Maragall, que tant estimem ambdós, per l'entusiasme que hem compartit a les paraules del poeta, quan, en l'*Elogi de la Poesia* ens parla de dansa com de principi i fi de totes les arts, jo us invito a que parreu públicament del seu darrer opuscle, a que preciseu el vostre concepte sobre la Poesia i a que disserteu de nou sobre cosa tan divina i tan humana. No per altre fi he donat publicitat a conceptes vostres, confiats sols a l'amistat, que certament m'han mogut a conceptuar de nou al marge d'un petit llibre tan estimable com l'*Elogi de la Poesia*. («Al marge»)

Pérez-Jorba va acceptar el repte públic. Va trametre un text que encapçalà amb la dedicatòria següent: «A l'Alfons Maseras», i amb la justificació següent:

Amable amic: vos aneu a posar-me en un conflicte seriós amb la Poesia, amb en Maragall i amb mi mateix. Em feu sortir intempestivament de l'ombra del meu ostracisme; em feu reprendre la rovellada ploma, amb recel més aviat que amb anhel, per a una exhibició ideològica de la qual somriuran sens dubte, els convençuts de la fragilitat de les idees. Ja sabeu, doncs, què feu? («Tanda (1)»)

L'article esmentat, «Tanda de conceptes marginals»,³ va aparèixer en dues sèries, a *El Poble Català*, els dies 18 i 19 d'abril de 1910. El primer s'obre amb la introducció següent:

Era bell, en l'atmosfera caldejada de París, destrenar el fil de les nostres divagacions pensant en les flors de la terra, era bell. Sorgien, passaven i s'evaporaven les visions temptatrius de la Dona, sense distreure el nostre somni. El perfum de la poesia de casa nostra es feia més penetrant, venint en ple bulevard d'allà, d'allà de les esquerpes muntanyes; i el fruïem amb una joia que predominava sobre la vida riallera del voltant, entre els núvols de fum daurat del cafè, que el vostre article rememora... («Tanda (1)»).

L'estímul que li proposava Maseras era també per a Pérez-Jorba un compromís personal amb Joan Maragall, un dels seus poetes de capçalera durant els anys de joventut, a qui considerava «creador de la poesia moderna a Catalunya» (Castellanos, «Joan Maragall» 388), i amb qui mantenia un diàleg epistolar. Tant Maseras com Pérez-Jorba en fer públiques les seves converses tenien l'objectiu de re-fermar un posicionament dins el camp literari català, amb el ferm propòsit de contribuir al debat estètic arran del cànon promulgat pel Noucentisme.

Nou anys després de la seva ressenya sobre *Visions & Cants* Pérez-Jorba ara havia d'abordar «el pensament poètic» de Maragall, com assenyala Lluís Quintana (441-452), a partir de la lectura d'*Elogi de la poesia*, un text que marcarà un punt d'inflexió en la concepció estètica de Pérez-Jorba:

L'exposició del meu dissentir respecte a les idees d'en Maragall, no minva gens la meua admiració per ell; segueixo tenint-lo i apreciànt-lo com un dels millors poetes d'avui dia. Sols la franquesa literària m'ha induït a dir, invitat per en Maseras, lo que trobo de vagarós en la seva estètica, que celebraria veure aclarida per ell, per en Maragall, ho repeteixo, en una obra extensa i més documentada que el seu assaig. («Tanda (Acabament)»)

Amb molta subtileza, des de l'ateisme, qüestionava el pes del sentiment religiós. A l'abordatge del tema religiós s'hi suma la qüestió de l'elaboració del llenguatge i, sobretot, «el paper que té el ritme en la construcció d'un poema i, en conseqüència, l'ús del vers lliure» (Quintana 343).

En aquestes preguntes retòriques finals, Pérez-Jorba no qüestionava, concretament, la poesia de Maragall, sinó el procés d'elaboració d'un poema que equiparava a l'obra final d'un arquitecte, una de les disciplines que esdevindrà la metàfora per excel·lència de les seves cròniques artístiques i literàries d'ara en endavant. El poeta, com l'arquitecte, a l'hora de construir ha de cercar uns materials i ha d'aplicar una tècnica, amb la qual cosa, per a Pérez-Jorba, «l'espontaneïtat» perdia força:

L'emoció de la bellesa es la força més viva de l'art, no hi ha dubte; però això no vol dir que fora de l'estat «d'encís, tota voluntat sia vana». Un estat de pura emoció poètica no és el qui sempre produeix la vera poesia;

³ Un extracte d'aquest article fou elogiat i reproduït parcialment pel catalanòfil A.R. Schneeberger («Lettres catalanes») a la revista parisenca *Pan*.

sovint el poeta crea la veritable emoció de la poesia sense sentir-se'n penetrat; puix si és cert que l'encís pervé d'una situació inconscient del nostre esperit, per a fer-lo valdre se necessita indefectiblement de la col·laboració de la consciència. («Tanda (Acabament)»)

Tot i les discrepàncies, Maragall es referma a reconèixer el sentit crític de Pérez-Jorba, com li fa saber en carta del 20 d'abril de 1910; una carta força emotiva, farcida de generositat i de ben segur una injecció d'autoestima per al crític:

Li dono moltes gràcies per lo que sobre l'*Elogi de la poesia* ha posat en *El Poble Català*. M'hi tracta amb una estimació que estigui segur de que li és ben correspost; que sempre m'ha dolgut (i no pas a mi sol) el seu apartament de la nostra literatura que, sobretot en la crítica, està molt mancada d'homes de la vocació i la llum de vostè. Per això ha sigut per mi una gran alegria que aquesta obreta meva hagi donat ocasió a tornar a veure el nom de vostè i el seu pensament en la nostra estampa. I, ja pot comptar si em satisfà el bé que diu de mi, que en tanta vàlua he tingut sempre el seu criteri; i fins en lo que dissenteix em faig la il·lusió que el dissentiment es resoluria només amb que poguéssim rellegir els llibres tots dos plegats, fent-nos observacions mútues. Però tant en lo que ara ja aprova com en lo que objecta, retrobo aquell seu esperit agut i gust refinat que ens fa tant falta; i hi retrobo sobretot aquella afecció seva per mi que m'és tant preuada. Jo espero que ja que el meu treball ha tingut la sort de rompre el glaç de la seva comunicació literària, amb nosaltres, des d'ara sovintejarà la seva col·laboració en la nostra cultura, i tot això haurem guanyat. (OC I 1011)

Un any després, malgrat aquest dissentiment amb Maragall, el poeta li fa arribar *Seqüències* com es pot constatar a la carta del 4 d'abril de 1911:

No sé de quina manera dir-li la joia que vaig tenir el dia que *Seqüències* varen arribar a les meves mans. Va ésser un dia de joia lluminosa. El meu cor ne sentí, i ne sent encara, viva i fonda, una emoció de gratitud vers el noble poeta que es dignà oferir-me la, sense merèixer-la, aquella alegria. Li'n remercio mil vegades, amic Maragall. La meua modesta opinió la trobarà en un article que vaig enviar l'altre dia a *El Poble Català*.

Efectivament, la lectura de *Seqüències* donarà peu a un altre article de Pérez-Jorba, publicat també en dues sèries, el 5 i l'11 d'abril de 1911, en què referma la seva gran admiració per la poesia de Maragall. *Seqüències* aplega poemes, majoritàriament, escrits després del 1906, la tercera i última part de l'Arnau i un conjunt de poesies «en què la natura torna a ser un dels eixos centrals amarats de sentit metafísic, si bé es pot observar un canvi de to, en el qual la serenitat deixa pas al neguit i a una certa incomprensió» (Marfany 122-128). Pérez-Jorba obre l'article amb l'exaltació del llibre i la «canonització» del poeta, al bell mig d'un Noucentisme que maldava per escombrar els corifeus del Modernisme:

La nostra literatura ha rebut un gran present i està de festa. Tinc, personalment, la convicció ben arrelada y agradable de que *Seqüències* es una obra de vol superior, per la llum radiant de la seva poesia. La poesia d'en Maragall és essencialment inimitable. És única. Dic única, perquè respon, amb plenitud, a l'inspirador més representatiu de l'esperit simbòlic dels nostres temps. No us citaré autors; no faré comparances. Però,

a la veritat, qui ens fa sentir actualment l'amor d'una manera tan profunda? Qui ens diu el misteri adorable i impenetrable de la natura, la seva essència metafísica, la seva anima? Qui parla de la divinitat del nostre destí amb una raó tan serena, amb una consciència tan lluminosa i subtil? Qui ultraposa la seva passió, la noblesa del seu sentiment? És una poesia de contraclaror; és doble poesia. Sols un, aquell que ja no viu, però de qui encara sentim uns quants la presència, podria dir-nos amb la clarividència de la seva ment i amb el seu cor tot lo que hi ha d'innoble en la poesia d'en Maragall. («Seqüències» 1).

En el seu estil recurrent amb l'ús de la pregunta retòrica Pérez-Jorba dona resposta a les pròpies conviccions davant el fet poètic:

La poesia, tinguem-ho en compte, no ha sigut creada per l'home amb un fi de psicologia. No, mil vegades no. La poesia fins sol ésser sovint estranya al caràcter diferencial del poeta a qui inspira. A voltes expressa lo contrari de la seva manera d'ésser: a un esperit esquerp veiem com les notes més expansives fan, en l'obra estètica, de resposta. Per quin secret? El veritable poeta, al meu entendre, és una força que no es pertany a si mateixa; és l'expressió de la natura en si de la humanitat. («Seqüències»1).

Sovintegen, en aquesta primera part, les al·lusions constants a la llum, la vida, el cant, la bellesa, el cel clar i serè i els seus contraris. En parlar de l'«Oda nova a Barcelona», un dels poemes que crida més la seva atenció, s'endevina la petjada d'un modernista que fa anys que habita en una gran metròpoli. Pérez-Jorba ens ofereix, a través de Maragall, la visió urbana d'una cartografia empeltada, amb certs tocs de Baudelaire, de vitalisme, molt allunyada de la civilitat noucentista i molt a prop d'una Barcelona en procés de transformació a la recerca de la modernitat tan anhelada:

Les ciutats més fortes i de més bell devenir són les que, com Paris, Londres, Berlín, Roma i Barcelona, viuen en potencia permanent de revolució. La vida hi és intensa; la vida hi és variable. Tinguda present, además, que la riquesa congestionada és un element de civilització i al mateix temps de revolució. La bellesa de l'«Oda nova a Barcelona» està indiscutiblement en la seva complexitat. En Maragall no ha vist sols un punt de la nostra ciutat; n'ha vist quasi tots dos aspectes, amb el seu esguard fi, supraconscient. La seva visió és d'un realisme que, tot i essent gran, s'ageganta encara en l'esperit del poeta.

En aquesta poesia, la ciutat pren proporcions de misteri apocalíptic i de meravella; és cel i és l'infern de les passions humanes; és el centre dels goigs i dels dolors, de la pietat i del crim, de la lletgesa i de l'elegància; on la lluita per viure amb les armes de la mort, per estimar, per dominar, fins i tot el plaer de la lluita, com responent a la voluntat eterna de l'univers de que som representació i la seva vanitat infinita és lluita, sobretot, i amb turment pel somni sublim en la llibertat. («Seqüències» 1).

Les valoracions de Pérez-Jorba van commoure novament Maragall, que tot seguit va adreçar-li una carta, el 14 d'abril de 1911, en què li torna a reconèixer la capacitat interpretativa: «La seva crítica, o millor, la seva compenetració amb aquesta obreta meua, és incomparable; es pot ben dir, sense ofendre a ningú, que és única». També Maragall fa esment als judicis: «Amb el seu comentari a "Haidé", jo el sentia com que em resseguís les entranyes: en això i en lo demás el seu judici és lluminós, però amb llum d'aquella que posa bellesa en les coses que toca» (OC I 1011). De fet, es refereix a l'observació següent:

En la pintura de l'ànima amorosa i adorada de la dona, en aqueixa penetració de la feminitat, hi ha un vigor clàssic que és propi de tota la poesia d'en Maragall, per lo plena i madura. En «La Represa de Haydé» continua aquell anhel d'amor, aquell goig d'estimar que tan bellament florir en les inoblidables estrofes de «Claror». Una flama abrusadora, que és com la llum, encén el cor del poeta, l'encén i li dona un tal poder de vida, que la vida de poeta apar vida divina. En Maragall se'ns presenta allí tan ple d'amor, que la seva poesia sembla condensar tota l'emoció de l'amor. («Seqüències» 1)

La segona part de la recepció de *Seqüències*, apareguda el dia 11 d'abril, està dedicada exclusivament a l'Arnau, un fet que Maragall també fa avinent en la carta esmentada: «Tampoc crec que ningú s'hagi enfondat tant com vostè en el Comte l'Arnau: i vostè encerta ben bé en lo que aquest poema ha sigut fet sense pla previ». Aquesta era la resposta a la manca de cohesió que observa Pérez-Jorba en el seu article:

Reunint tots les parts del Comte Arnau, un rep una impressió de deslligament, de falta d'unitat, com si no hi hagués hagut concepció prèvia, clara i total del poema. Segons deia molt bé Masó i Ventós, hi manca un plan. L'absència d'ideal generatiu no és una tara però sí lleva molt simbolisme. («Seqüències» 2).

Maragall encara va més lluny i intenta que el seu interlocutor entengui que la seva obra està estretament lligada a la seva existència:

Aquesta obra s'ha anat fent en mi al compàs de la meua vida: en la seva superficial incoherència no hi ha sinó aquesta unitat fonamental: la unitat de la meua vida que comprèn la meua ànima dels trenta anys amb la dels cinquanta. Si té un sentit total, jo no l'he vist sinó després de feta l'obra. (OC I 1011-1012)

No obstant les discrepàncies en la construcció del poema assenyalades pel crític, la cloenda del text s'adreça a mitificar una poesia que transcendeix espai i temps:

S'ha de convenir que en Maragall exhibeix una forma interior, la de la paraula viva, com ell mateix la nomena, forma indestructible, per lo definitiu i intens de la seva expressió, malgrat les incorreccions de verb i de ritme. En canvi té l'excel·lent i incomparable facultat de la concisió; i la seva, de concisió, és la dels més grans i forts sentiments. Heus aquí, doncs, la seva força i la seva grandesa, en la qüestió formal. Aqueixa concisió no és pas indicatiu d'esterilitat, lluny i molt d'això, ni exclou la repetició, tan escaient, a voltes, a la frase i tan útil a la idea, puix en Maragall sap bé prou l'impuls que ella els dona, recalcant-les i cantant-les. La repetició, en els seus versos, pren un aire de decadentisme que s'harmonitza d'allò més bé amb certa incoherència d'ell en les imatges, sinó amb el seu gnosticisme, car la poesia d'en Maragall, analitzada amb fredor, és feta més de besllums que de nocions de lo inexplicat. Però és una poesia clàssica i que, sortosament, quedarà per a la nostra glòria. («Seqüències 2»)

De tot el conjunt epistolar en aquesta carta del 14 d'abril de 1911 s'endinsa més en el debat estètic i vital, i no hem de destriar-lo de la segona part de l'article de Pérez-Jorba. Com refereix Castellanos («El Comte» 217) en la producció maragalliana es pot parlar de la «identificació entre la seva vida i la seva

obra», una simbiosi que el mateix Maragall resumeix a Pérez-Jorba en la carta esmentada: «El fer de la vida humana, terrena i ultraterrena, una sola cosa, vet-aquí el sentit més personal del meu poema, que no és sinó la preocupació fonamental de la meua vida».

Durant aquest anys d'entusiasme i dedicació a la crítica literària, Pérez-Jorba havia emmudit com a poeta, si bé no havia deixat d'escriure poesia. Dos anys després de la mort de Maragall, va aparèixer el seu primer recull de poemes sota el segell tipogràfic de L'Avenç. El llibre –dedicat a la seva dona, Marguerite– inclou textos escrits uns anys abans amb una gran diversitat d'estils, com al·ludeix el títol genèric. És un recull tardà, de mixtura estètica, publicat en plena expansió del Noucentisme. Tots els poemes es mouen entre el ressò vitalista maragallià i els tòpics de caire simbolista i parnassià d'inspiració clàssica;⁴ el ritme, la música i la bellesa constitueixen el leitmotiv de l'aplec amb influències claríssimes de l'obra de Rubén Darío que Pérez-Jorba havia conegut a París.

El 20 de desembre de 1912, el trobem entre els assistents catalans –juntament amb Maseras, Ynglada, Smith i Gosé– en l'homenatge que el nicaragüenc va rebre per part dels escriptors francesos al Cafè Voltaire. Al dia següent, s'afanyà a escriure la crònica de la vetllada que va datar el 21 de desembre, amb un títol evocador del Parnàs: «La dolça flauta de Pan», que aparegué a *El Poble Català*, el 27 de desembre de 1912.

Alfons Maseras va remetre al poeta nicaragüenc la traducció castellana del poema «El Cant espiritual» inclòs a *Seqüències*. En la carta del 14 de setembre de 1911 a Rubén Darío, Maseras deia:

Señor Rubén Darío:

Estimado señor e ilustre amigo: Del libro *Seqüències* de nuestro común amigo el intensísimo poeta catalán Joan Maragall he vertido al castellano la poesía que le adjunto, una de las más profundas y bellas del libro. Le envío pues esta versión para que Ud. la juzgue y la publique si lo cree oportuno, en uno de los próximos números de *Mundial*.

La traducció aparegué en el número 8 del desembre de 1911 de *Mundial Magazine* (1911-1914), la revista que el nicaragüenc dirigia a París i on també col·laborava Pérez-Jorba. De la versió castellana del poema se'n va fer ressò *La Veu de Catalunya* del 25 de desembre amb l'article «Una traducció de Maragall».

Maseras, en carta del 22 de desembre de 1911, comunica a Darío la mort de Maragall: «Con todo el dolor de mi alma le participo que Cataluña acaba de perder a su más gran poeta. Maragall ha muerto.

4 A partir del 1904, *El Poble Català* va esdevenir el portaveu d'aquest moviment promogut per Manuel de Montoliu i Gabriel Alomar sota l'eslògan «La Nova Pléiade». L'acostament de Pérez-Jorba cap al classicisme parnassià, en el marc de la literatura catalana, s'ha d'entendre a partir «del fet paradoxal que a Catalunya, en relació amb els models de poesia que es practicaven a Europa, es produí una inversió evolutiva: del Simbolisme al Parnassianisme» (Bou, *Poesia i sistema* 54).

¡Viva Maragall!». També és qui ens transmet la reacció de Pérez-Jorba enfront d'aquella pèrdua: «Jo vivia a París quan Maragall morí. I en aquells temps veia sovint Pérez-Jorba. Puc testimoniar, doncs, del dolor que aquell traspàs li causà». («Pérez-Jorba i Maragall» 55)

El recull *Poemes* (1913) és un exemple de mixtura estètica i lingüística, en el qual el poeta combina el català i el francès i fins i tot títols en llatí; s'hi barregen un gran ventall de composicions i ritmes que inclouen sonets, endreces, odes i cançons sovint amb sengles dedicatòries al cercle modernista de joventut: Emili Guanyabéns, Ignasi Iglésias, Alfons Maseras i Claudi Planas i Font.⁵

Tot i que Pérez-Jorba no l'encapçali amb una dedicatòria explícita, com ho fa amb els autors referenciats, el sonet «Sobre la dolça tomba...», és un *in memoriam* al poeta barceloní:

Sobre la dolça tomba que el sol va il·luminant,
es veu volar en silenci una irreal coloma.
Allí les flors somnien i els pins fan una aroma
que els aires joguinosos trasmuden en un cant.

Sobre el repòs del Mestre s'oeix de tant en tant
com una veu lleugera de la veïna coma,
com una veu que parla de l'elm cobert de ploma
que el comte Arnau arbora quan passa flamejant.

Car viu encara el comte, i viu amb el somriure
de l'interior tenebra que amaga el seu cor lliure
als déus antics, als homes i a sa mateixa casa.

I en son cavall cavalca, que mai va per la dreta...
Mes, quan al lluny obira la tomba del Poeta,
s'atura i la saluda amb sa fulgent espasa.

Confluències

⁵ Pérez-Jorba els va dedicar els poemes següents: a Emili Guanyabéns, «Endreça de fi d'any»; a Ignasi Iglésias, «Mar folla»; a Alfons Maseras, «Cavaller d'Ideal»; a Claudi Planas i Font, «L'Horitzó», tots inclosos a *Poemes* (65-66, 190-191, 194-195).

Cal també enumerar altres confluències inherents als dos autors. En el marc de l'esplendor modernista, tots dos es van acostar a Miguel de Unamuno i al seu *Entorno al casticismo*, aparegut el 1902, que recull els cinc assajos publicats a *La España Moderna*. Tot dos, si bé dissenteixen amb els plantejaments de l'escriptor basc, hi van mantenir correspondència. En el primer cas, les cartes són força conegudes, pel que a Pérez-Jorba, a l'arxiu Miguel de Unamuno (Salamanca) es conserven dues cartes de l'escriptor català, datades el 20 de desembre de 1897 i 21 d'abril de 1898, que no han estat publicades.

Tant Maragall com Pérez-Jorba formen part del catàleg de publicacions del segell editorial de L'Avenç que, del primer, va publicar cinc títols: *Poesies* (1895); *Ifigènia a Tàurida* (1898); *Joan Sardà. Estudi Necrològic* (1900); *Visions & Cants* (1900) i *Seqüències* (1911). De Pérez-Jorba, va acollir la publicació del seu primer recull *Poemes* que va veure la llum l'any 1913, dos anys després de la mort de Maragall.

Algunes de les col·laboracions de Pérez-Jorba a *La Revista Blanca*, on va compartir planes amb Pompeu Gener, Pere Coromines, Jaume Brossa i Miguel de Unamuno, portaran el pseudònim *Ampelio Biófilos*; hi podria haver un ressò de Joan Maragall que utilitzà el de *Panphilos*, com també ho va fer Cosme Vidal [Joan Aladern], que sovint signava *Cosmófilos*, pseudònims tots aquests d'arrel grecollatina no pas triat a l'atzar: «amor a la vida», «amor a tothom o a la natura» o «amor al cosmos», en una connotació al vitalisme i al panteisme que Pérez-Jorba va defensar entre 1896 i 1905.

Un altre testimoni de l'admiració de Pérez-Jorba per Maragall és la traducció al francès – no coneixem la data – de «La vaca cega» recuperada i inclosa en l'assaig «La Nouvelle poésie catalane», de Christophe de Domènech, aparegut a *L'Esprit Nouveau* de novembre de 1923. Ho especifica Domènech: «Nous tenons à reproduire en entier un de ses poèmes les plus célèbres “La Vache Aveugle” et nous en profitons pour faire connaître la traduction française que nous devons à Perez-Jorba». I la reproduceix:

Heurtant du front une souche et puis l'autre
s'avancant d'instinct vers le chemin de l'eau,
la vache s'en va toute seule. Elle est aveugle.
D'un coup de pierre lancé avec trop d'adresse,
le petit vacher lui creva un oeil, sur l'autre
un voile s'est tendu. La vache est aveugle
Comme de coutume elle va s'abreuver à la fontaine
mais ce n'est plus du pas ferme d'autefois.
Ce n'est pas non plus amb ses companyies. No. Elle va toute seule.
Ses soeurs, par les cimes, par les vaux,
dans le silence des prairies, sur les rives,
font tinter leurs clochettes en pâturent l'herbe fraîche de-ci, de-là.
Elle trébucherait, elle.

Elle heurte du museau
l'abreuvoir vermoulu
et recule avec effroi, puis revient
penche la tête et boit lentement.
Elle boit peu, guère assoiffée. Puis, d'un grand geste tragique,
levant vers le ciel son énorme tête cornue.
Les paupières battant sur ses prunelles mortes,
elle s'en retourne, privée de lumière
sous le soleil qui brûle,
vacillant par les sentiers connus,
et elle agite languissamment sa longue queue.

Un llibre inacabat

Pérez-Jorba morí a París el 28 d'agost de 1928. La premsa catalana s'omplí de notes d'agència i notes de redacció anònimes d'una desena de ratlles. Les dues necrològiques més significatives que testimonien la relació del crític amb Joan Maragall són, indubtablement, les d'Alfons Maseras, company de penes i fatigs durant les llargues estades compartides a París.⁶

Segons Maseras:

Pérez-Jorba tingué aleshores gran amistat amb Ignasi Iglésias i Emili Guanyabens, i conegué i tractà Maragall. Pels dos darrers poetes ha servat una admiració que li ha durat fins a la mort. I ha escrit diverses vegades comentaris a l'obra maragalliana d'una solidesa remarcable. És gairebé segur que entre els seus papers inèdits ha deixat l'esbòs d'un llibre sobre Maragall que la premsa de Catalunya anuncià i tot. («J. Pérez-Jorba» 51).

L'escriptor es refereix a una petita nota del 10 de gener de 1912, en què s'havia anunciat que Pérez-Jorba treballava en aquest llibre dedicat al poeta: «Un altre escriptor que com en Brossa resideix a París ha començat a escriure –no una conferència ni un follet– un llibre sobre l'obra d'en Maragall», apareguda a *El Poble Català*. A més de la necrològica encomiàstica de *La Nova Revista*, li va dedicar «Pérez-Jorba i Maragall», als *Quaderns de La Revista*, un article cabdal en què es palesa la presència, latent i constant, de Maragall en el diàleg mantingut al llarg dels anys entre tots dos:

6 Alfons Maseras sojornà a París durant dos períodes: entre el setembre de 1903 i la tardor de 1904 i, entre el desembre de 1909 o començaments de 1910 fins a l'any 1916. Segons Montserrat Corretger (49-50) la relació entre els dos escriptors va ser més estreta durant la segona estada del tarragoní a París.

Pérez-Jorba parlava de Maragall com d'un il·luminat. Deia que era orb puixant com una força de la natura. Remarcava la influència que Goethe havia exercit en el poeta català, dient que mai dos temperaments no havien estat més distants, car tot el que en Goethe era serenitat i intel·ligència, en Maragall era passió i instint. Tanmateix, deia que els dos convergien en una exaltació panteística del món. Fou Pérez-Jorba qui em feu assaborir, en tota llur aspror sensual, les estrofes magistrals de «La fi de Serrallonga». I com que Maragall era aleshores discutidíssim i combatut extraordinàriament per les últimes promocions de poetes, Pérez-Jorba el defensava també als meus ulls tot dient-me que si a França tinguessin un Maragall en farien molt més cas que a Catalunya. Maragall havia estat també una de les seves amistats i una de les seves admiracions. De París estant havia correspost amb ell i sé que en aquests darrers temps s'havia decidit a comunicar als seus hereus les lletres que li havia adreçat el poeta per a què figuressin en l'epistolari que hom està preparant. En aquestes lletres, n'estic segur, les preocupacions poètiques i estilístiques hi han d'ésser en el primer pla. Seria curiós de tenir, quan l'epistolari de Maragall es publiqui, les lletres que hagin suscitat les respostes de l'autor de «La vaca cega». (51-52)

Hi torna a fer esment de la hipotètica edició del llibre:

L'obra de Maragall tornà a ésser el tema de moltes converses nostres, com ho era encara l'any passat quan les revistes literàries franceses anaven plenes de discussions sobre la «poesia pura», frase que tant hauria plagut a Maragall. Tant en parlàrem en ocasió de la mort de l'autor del «Cant espiritual» que, descontent, el crític, de les moltes coses al seu parer inexactes que s'anaven dient sobre Maragall, es va prometre i em va prometre d'escriure un llibre sobre el finat. A aquest projecte, quan es publicaren les obres completes del mestre se les feu enviar a París. (56)

Maseras es refereix al fet que entre el 1912 i 1913, Clara Noble havia impulsat l'edició de les *Obres completes* i potser, més concretament, al·ludeix a l'edició de Gili, apareguda en dos volums en 1918, amb l'ortografia regularitzada per l'Institut d'Estudis Catalans.

Hi continua:

I durant anys, Pérez-Jorba anà recollint materials per a la seva obra. Car el que de bell antuvi havia d'ésser un petit esbós, es va anar convertint, en la ment del crític, en un llibre voluminós, llibre que Pérez-Jorba no ha escrit sinó fragmentàriament, sol·licitat per tasques més peremptòries. En aquesta obra hi va pensar –hi va treballar– realment durant alguns anys. Però potser va desistir-ne, més tard, quan el seu sentit de la poesia, sempre en evolució, el desinteressà força de la crítica, menant-lo a la realització dels seus ideals estètics. (56)

Pel que fa a la recollida de materials al·ludits en dona testimoni una targeta postal de Pérez-Jorba adreçada a Josep M. de Sucre, datada el 13 d'agost de 1921, en què li agraeix la tramesa del volum *Joan Maragall*:

Estimat amic:

He rebut i llegit amb molt plaer el seu llibret sobre Maragall. És deliciós. El poeta a llarga repercussió hi és de viu en viu. El situa vostè molt bé en diversos moments. A cada moment, un medalló confegit amb senzillesa grega. Els raigs de llum del seu esperit vostè els ha copsat com un nou Eckermann, surten i tornen al centre del seu esperit. El pensament d'en Maragall mai se desorienta, és sempre fidel a si mateix, té una unitat que fa, avui i tot, la seva força; és un pensament central, com la seva poesia. Grans mercès per la seva deferència i totes les meves felicitacions. (Targeta)

Dissortadament no tenim un arxiu Pérez-Jorba. Entre els papers de l'escriptor que en el seu dia em va llegar el seu net Jean Paul Pérez y Jorba (1930-2013) no he trobat cap document sobre Joan Maragall. És possible que Pérez-Jorba arraconés la idea de construir l'estudi sobre el poeta ja que un any abans de la seva mort sobtada –el 27 d'agost de 1928– havia aparegut *El meu Don Joan Maragall*, de Josep Pijoan. Altrament, Pérez-Jorba havia experimentat la seva interlocució avantguardista i des del 1925 vivia abocat a les tasques que li exigia la direcció de la sucursal de la Banca de Catalunya a París.

Novament la memòria de Maseras ens dona la clau:

La manera clàssica de Maragall ja no podia plaure-li o interessar-lo –tret d'aquell sentit de la paraula viva i d'aquell retorn a l'espontaneïtat, comuns als maragallians i als dadaistes i que el propi Pérez-Jorba havia combatut. Aquest allunyament definitiu del mestre, però, no va minvar en res l'admiració que ell sempre li havia tingut. Això, repeteixo, va poder influir en que Pérez Jorba desistís de continuar el llibre començat o d'acabar d'ordenar les notes preses per a la seva definitiva redacció. Tanmateix cal preguntar-se: s'imprimiran algun dia aquestes notes? Ho demana la gloria pòstuma de Maragall i ho demana la crítica catalana, tan poc copiosa avui encara, i que amb la mort de Pérez-Jorba ha perdut certament una de les seves valors més interessant. («Pérez-Jorba i Maragall» 56)

El duet Pérez-Jorba i Maseras, intèrprets de Maragall, es va retroalimentar al llarg dels anys fins al punt que al volum *Interpretacions i Motius* (1919), Masers no se n'està de citar una valoració perezjorbiana («En l'*Elogi de la Poesia* –diu el nostre amic Pérez Jorba– en Maragall ens ve a fer l'apologia, més que d'ordenada poesia, de la seva manera personal de concebre i de produir»), com a punt de partença de «Rèplica a Maragall» inclòs al capítol «Variacions sobre un tema: de Verdaguer a Maragall». I, l'any 1936, la Col·lecció Popular Barcino, publicà *Joan Maragall*, d'Alfons Maseras; era el volum 138, un petit llibre, de seixanta-quatre pàgines, que a un segle de distància es pot considerar una «petita joia editorial».

A tall de conclusió s'observa que el conjunt de cartes que conformen aquest aplec epistolar recorre l'eix Barcelona - París en una via de doble direcció. La seva lectura –tot i els buits temporals– ens transmet la imatge i alguns trets de la personalitat dels emissors; el grau de complicitat i admiració mútua; ens informa de processos editorials; aporta algunes directrius o, millor dit, puntualitzacions adreçades a fixar com ha estat construïda l'obra referenciada, sobretot, en les lletres emeses per Joan Maragall. En

el cas dels dos corresponents es de notar que el fet generacional no és un element significatiu a tenir en compte, ans al contrari. La mediació d'Alfons Maseras és clau perquè Pérez-Jorba torni a recuperar un espai i un temps perduts en el camp literari català. Altrament, fora més adient considerar que el «tàn-dem Maragall-Maseras» són els artífexs de la restitució del crític que havia gaudit d'un cert prestigi en el tombant de segle i que durant molts havia restat fora del sistema.

Des de la llunyania, Joan Pérez-Jorba instal·lat a París des de l'any 1901, assisteix a la dicotomia estètica simbolistes/parnassians; a la convulsió política i cultural que significà la implantació del Noucentisme en què la figura de Maragall restava malmesa, i més aviat, representava el contramodel dels preceptes orsians.

A hores d'ara la lectura de la labor receptiva de l'obra de Maragall per part de Pérez-Jorba obre nous camins per fixar el vessant d'un creador, el Pérez-Jorba poeta, sobretot a partir de la recuperació del corol·lari de poemes escrits entre 1897 i 1901, dispersos en publicacions comarcals i barcelonines adscrites al Modernisme, i que hauria d'incloure una lectura del seu primer recull *Poemes* (1913). Aquesta producció amurada de tocs maragallians, no ha estat recollida en l'*Antologia de la poesia modernista* (1995), confegida per Jordi Castellanos

BIBLIOGRAFIA

Articles i traduccions de Joan Pérez-Jorba

Pérez-Jorba, Joan. «*Visions & Cants*, de Joan Maragall». *Pèl & Ploma*, núm. 10, 15 oct 1900, p. 8-11.

— «Corifeos del Modernismo». *La Enciclopédica*, 31 gen 1897, p. 11-14.

— «El Modernismo en el Certament de Granollers». *La Enciclopédica*, 31 gen 1897, p. 54-56.

— «Tanda de conceptes marginals (1). A l'Alfons Maseras». *El Poble Català*, 18 abr 1910.

— «Tanda de conceptes marginals (Acabament)». *El Poble Català*, 19 abr 1910.

— «Tanda de conceptes marginals. *Seqüències*, den Maragall» [1]. *El Poble Català*, 5 abr 1911.

— «Tanda de conceptes marginals. *Seqüències*, den Maragall» [2]. *El Poble Català*, 11 abr 1911.

— «Llegint llibres catalans, *Escrips*, d'Ernest Vendrell». *El Poble Català*, 13 gen 1912.

— *Poemes*. L'Avenç, 1913.

— (trad.). «La vache aveugle» [«La vaca cega»]. Christophe de Domènec. «La nouvelle poésie catalane». *L'Esprit Nouveau*, núm. 18, nov 1923.

BIBLIOGRAFIA SUMÀRIA

Bou, Enric (ed.). *Joan Maragall. Visions & Cants*. Ed. 62, 1984, p. 5-24.

— *Poesia i Sistema. La revolució simbolista a Catalunya*. Les Naus d'Empúries, 1989, 54.

Coromines, Pere. *Els anys de joventut i el procés de Montjuïc*, a cura de Max Cahner i Joan Coromines. Curial, 1974, p. 28.

Casacuberta, Margalida. *Santiago Rusiñol: vida, literatura i mite*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997, p. 173-179.

Casals, Glòria; Talavera, Meritxell (coordes.). *Maragall: textos i contextos. I Congrés Internacional Joan Maragall*. Universitat Autònoma de Barcelona, 2012, p. 377-389.

Castellanos, Jordi. *Antologia de la poesia modernista*. Ed. 62, 1995.

— *Joan Maragall. La paraula il·luminada*. Acció Cultural Española, 2011, p. 64-65.

— «Joan Maragall: entorn de la seva poesia i de la poesia del seu temps». *Maragall: textos i contextos. I Congrés Internacional Joan Maragall*, coordinadores Glòria Casals i Meritxell Talavera. Universitat Autònoma de Barcelona, 2012, p. 377-389.

— «El Comte Arnau, de Joan Maragall». *Els Marges*. Número Extra, 2013, p. 216-231, <https://raco.cat/index.php/Marges/article/view/320693>. Consulta: 28 oct 2019.

Coromines, Pere. *Els anys de joventut i el procés de Montjuïc*. Curial Edicions Catalanes, 1974, p. 28. A cura de Max Cahner i Joan Coromines.

Corretger, Montserrat. *Alfons Maseras: intel·lectual d'acció i literat*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat / Curial, 1995, p. 49-50.

Ixart, Josep. «Literatura catalana. Poesías y prosas». *El imparcial* (supl. «Los Lunes de *El imparcial*»), 28 ago i 4 set 1893.

Jammes, Sarah. «Joan Maragall, garant des aspirations modernisatrices de Pèl & Ploma (1899-1903)». *Haidé. Estudis Maragallians*, 2016, núm. 5, p. 87-112, raco.cat/index.php/Haide/article/view/316610. Consulta: 15 juny 2023.

Maragall, Joan. *Obres completes* [OC]. Selecta, vol. I, 1981.

— *Poesia*. Edició crítica de Glòria Casals. La Magrana, 1998.

— *Poesia completa*. Ed. de Glòria Casals i Lluís Quintana. Ed. 62, 2010.

— *El comte Arnau*. Estudis introductoris de Josep Romeu i Figueras, Arthur Terry, Joan-Lluís Marfany. El Garbell / Ed. 62, 1986.

— *Aplec de correspondència a Joan Pérez-Jorba*. Fons personal de Joan Maragall i Gorina, ca. 1880-1911. Biblioteca de Catalunya, mdc.csuc.cat/digital/collection/epistolari/id/1872. Consulta: 15 juny 2020.

— *Aplec de correspondència de Joan Pérez-Jorba*. Fons personal de Joan Maragall i Gorina, ca. 1880-1911. Biblioteca de Catalunya, mdc.csuc.cat/digital/collection/epistolari/id/5469. Consulta: 15 juny 2023.

Marfany, Joan-Lluís. «Sobre l'evolució ideològica de Joan Maragall». *Aspectes del Modernisme*. Curial, 1975, p. 122-149.

— «Pròleg». *Joan Maragall. El comte Arnau*. Ed. 62, 1974, p. 5-20.

— «Joan Maragall». *Història de la Literatura Catalana*. Martí de Riquer, Antoni Comas, Joaquim Molas (dirs), vol. 8. Ariel, 1986, p. 187-246.

Maseras, Alfons. «Al marge d'un petit llibre». *El Poble Català*, 24 març 1910.

— Carta a Rubén Darío, 22 des 1911. Fons Rubén Darío, Colección digital. Universidad Complutense de Madrid, <http://alfama.sim.ucm.es/3dgreco/modulos.php?search=Perez&name=digital&idOrigen=4&lang=fre>. [Consulta: 20 gen 2022].

— «Rèplica a Maragall», dins *Interpretacions i motius*. Societat Catalana d'Edicions, 1919, p.11.

— «Pérez-Jorba i Maragall». *Quaderns de La Revista*, jul-des 1928, p. 51-56.

— «J. Pérez-Jorba». *La Nova Revista*, núm. 21, set 1928, 51-53.

Moreta Tusquets, Ignasi. El pensament religiós de Joan Maragall. Tesi doctoral. Universitat Pompeu Fabra, 2008, <http://hdl.handle.net/10803/7441>. Consulta: 20 des 2021

— *No et facis posar cendra. Pensament religiós de Joan Maragall*. Fragmenta Editorial, 2010.

— (ed.). *Visions & cants*. Hermes (Clàssics Catalans, 22), 2003.

Pérez-Jorba, Joan. Targeta postal manuscrita a Josep M. de Sucre, 13 ago 1921. Bandeville (S & O). Avenue de Tilleuls. Enviada des de "Chez Mad. Venise Rigault, Bandeville, per Dourdan (Seine & Oise)". Biblioteca de Catalunya, Col·lecció d'autògrafs Ramon Borràs.

Pla i Arxé, Ramon. «"L'Avenç" (1881-1915): la modernització de la Renaixença». *Els Marges*, núm. 4, maig 1974, p. 23-38.

Quintana, Lluís. *La veu misteriosa. La teoria literària de Joan Maragall*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996, p. 441-452.

Schneeberger, Albert R. «Lectures catalanes». *Pan*, núm. 10-12, nov-des 1912, p. 753-756.

Rebut el 13 de setembre de 2023
Acceptat el 6 de novembre de 2023